

Dr. Öğr. Üyesi Hamza KOÇ

Giresun Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Giresun/TÜRKİYE
vaveyla-61@hotmail.com
ORCID

**XVII. YÜZYIL DİVAN ŞAİRİ HAYLÎ
VE YAYIMLANMAMIŞ GAZELLERİ**

THE XVII. CENTURY DİVAN POET
HAYLÎ AND HIS UNPUBLISHED ODES

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 17.12.2019	Received Date: 17.12.2019
Kabul Tarihi: 19.02.2020	Accepted Date: 19.02.2020
Yayımlanma Tarihi: 01.04.2020	Date Published: 01.04.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Koç, Hamza. "XVII. Yüzyıl Divan Şairi Haylî ve Yayımlanmamış Gazelleri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* [Journal Of Academic Literature], Yıl 6, Sayı 12, Bahar 2020, s. 37-48.

Koç, Hamza. "The XVII. Century Divan Poet Haylî and His Unpublished Odes", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Volume 12, Spring 2020, p. 37-48.

hikmet.660692

Dr. Öğr. Üyesi Hamza KOÇ

XVII. YÜZYIL DİVAN ŞAİRİ HAYLÎ VE YAYIMLANMAMIŞ GAZELLERİ

THE XVII. CENTURY DİVAN POET HAYLÎ AND HIS UNPUBLISHED ODES

ÖZ

Doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmayan Haylî'nin asıl adı Ahmed'dir. Bursa'da doğan şair, sipahi zümresinden Kejdehân İbrahim Bey'in oğludur. Haylî, tahsilini tamamladıktan sonra babasının yolundan giderek sipahi oldu. Söylentiye göre 1025/1616-17 yılında Bursa'da bir kahvehanede Saçaklıoğlu adında bir hikâyeciyi bıçaklayarak öldürdü ve hapse girdi. XV. yüzyıl divan şairlerinden Ahmed Paşa'nın meşhur Kerem Kasidesi'nin bir mısraını tazmin ve tahmis ederek Kadı Râzî Efendi'ye sundu ve hapisten kurtuldu. Bu olayın ardından İstanbul'a giderek sipahi katipliği yapan Haylî, 1040/1630-31 yılında Hüsrev Paşa'nın Bağdat Seferi'ne katıldı ve şehir kuşatılırken şehit düştü. Kabri Bağdat'ta İmam-ı Azam Ebu Hanife hazretlerinin türbesi civarındadır. Hakkında bilgi veren kaynaklar, Haylî'nin mazmun bulmada usta, fesahat ve belagat hâkim, selis ve etkileyici üsluba sahip bir şair olduğu noktasında hemfikirdir. Yine bazı kaynaklarda şairin mürettep bir Divan'a sahip olduğu belirtilse de şimdilik bu eser ele geçmiş değildir. Şiir tekniğindeki başarısı ve güçlü ifade tarzıyla adından sıkça söz ettirmeyi başaran Haylî'nin mecmua ve tezkirelerde geleneğe hâkim olduğunu gösteren manzumelerine rastlamak mümkündür. Bilindiği üzere şiir mecmuaları kaleme alındıkları dönemin edebî beğenisini yansıtan ve bundan ziyade adı duyulmamış birçok şair ve kayıp çok sayıda manzumenin gün yüzüne çıkarılmasında birinci derecede rol oynayan eşsiz kültür hazinelerimizdir. Bu konuya hizmet etmek amacıyla çalışmalarımıza dâhil ettiğimiz Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Yazmaları Manzum 648 numarada kayıtlı şiir mecmuası incelenmiş ve XVII. yüzyıl divan şairi Haylî'nin daha önce yayımlanmadığını belirlediğimiz üç gazeline ulaşılmıştır. Bu çalışmada şiir mecmualarının önemine dair bazı hususlara değindikten sonra Haylî hakkında bilgi verilecek ve bahsi geçen üç manzumenin metni sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: XVII. yüzyıl, Bursalı Haylî, Şiir Mecmuası, Yayımlanmamış Gazel.

ABSTRACT

Nothing, not even a birthdate, about the poet Haylî is known, with the exception that his real name was Ahmed. Born in Bursa, he was the son of the cavalryman Kejdehân İbrahim Bey. Upon completing his education, he followed in his father's footsteps and went on to also become a cavalryman. Rumour has it that in 1025 AH (1616-17 CE) he stabbed and murdered a storyteller by the name of Saçaklıoğlu in a coffee house in Bursa, and then went to jail. He was pardoned from his sentence by the Islamic judge Razi Efendi, to whom he recited lines from the 15th century divan poet Ahmed Pasha's "Kerem Kasidesi." Before long, Haylî went to Istanbul and worked as a cavalry clerk. In 1040 AH (1630-31 CE), he joined Hüsrev Pasha's Baghdad Expedition, but fell martyr when the city was besieged. His grave is located in Baghdad, near the tomb of Imam-i Azam Abu Hanifa. Those sources that mention Haylî all agree on the fact that he was a masterful, fluent poet who had full command of over rhetoric and fluency on poetry. Moreover, other sources state that he was the author of a rearranged Divan which to date, has yet to be found. However, we can find a number of his poetry in various poetry journals and biographical collections, all of which successfully illustrate his brilliant command of his art as well as his strong sense of phrasing. There is little doubt that poetry journals are unique cultural treasures that reflect the literary taste of the periods during which they were written, and that they play a critical role in unearthing many lost poets and their works. In order to serve this subject, we examined issue 648 of a poetry journal titled Ali Emiri Efendi Yazmaları Manzum, and which is housed at the Turkish National Library. What we found were three previously unpublished poems belonging to the 17th century divan poet. This paper will both touch upon the importance of poetry journals, and then not only put forth information about Haylî himself, but will also present his three aforementioned poems as well.

Keywords: 17th Century, Haylî from Bursa, Poetry Journal, Unpublished Ode.

Giriş

Yaklaşık altı asırlık bir edebî birikime sahip olan klasik Türk edebiyatının en mühim kaynaklarından biri de kültürümüze dair pek çok unsuru ihtiva eden şiir mecmualarıdır. Bilindiği üzere klasik Türk şairlerinin şiirleri, divanlarının nüshaları dışında çeşitli şiir mecmualarında da yer alabilmektedir. Şöyle ki şiir mecmuaları sayesinde birçok şairin divanlarında bulunmayan manzumeleri tespit edilerek yayımlanabilmekte hatta Çâkerî, Amrî, Enverî, Figânî, Belîğî ve Helâkî örneklerinde olduğu gibi bazı şairlerin divanları bizzat şiir mecmualarının taranması yoluyla oluşturulabilmektedir.

Metin neşri anlamında büyük bir boşluğu dolduran şiir mecmuaları gerek derleyicisinin gerekse yazıldığı dönemin edebî zevkini ve estetik anlayışını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda o devirde hangi şairin ne derece beğenildiği veya okunduğu yönünde bir fikir de sunarlar. Dolayısıyla şiirden anlayan hatta kendileri de şiir yazan mürettepler tarafından teşkil edilen mecmualar, divan şiirinin tarih içindeki seyri hakkında önemli bilgiler içerirler. Yine klasik edebiyatımızın birinci dereceden kaynakları arasında gösterdiğimiz tezkirelerde veya farklı belgelerde yer almayan birçok şair ve şiire mecmualar sayesinde ulaşabilmek mümkündür. Bunun yanında bir şairin divanında yer alan bazı manzumelerinin değişik formlarına yine mecmualar vasıtasıyla erişilebilmektedir. Diğer taraftan özellikle nazire mecmualarından hareketle bir şairin ifade tarzını belirlerken kimden etkilendiği ya da kimi etkilediği yönünde önemli ipuçları elde edilebilmektedir. Tüm bu hususlar mecmuaların tenkitli metin neşrinde ve edebiyat tarihinin şekillenmesinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Mecmualar üzerinde çalışma yapan araştırmacıların, mecmuaları detaylı bir şekilde inceleme noktasında gerekli hassasiyeti göstermeleri, kayıp birçok şairin veya manzumenin gün yüzüne çıkarılmasına katkı sağlayacaktır. Zira bir şairin divanının bütün nüshaları görüldüğü halde çeşitli sebeplerle eserine dâhil etmediği bazı şiirleri bulunabilir. Aynı şekilde mecmualarda, şiirle uğraşan fakat divan tertip etmediği için adı sanı unutulmuş veya bazı nedenlerden ötürü divanı günümüze ulaşmamış şairlerin şiirleri de yer alabilmektedir. İşte mecmualar, bu şairlerin tanıtımı ve şiirlerinin yayımı noktasında önemli bir eksiği gidermekte ve gözden kaçan bu edebî birikimin ilim âleminin istifadesine sunulmasına yardımcı olmaktadır.

Bir divan şairinin bütün şiirlerinin tespit edilebilmesi elbette uğraş gerektiren bir husustur. Bu anlamda divanların yeni bulunan nüshalarının yanı sıra mecmuaların da dikkatlice gözden geçirilmesi gerekmektedir. Zira son zamanlarda yeni baskıları yapılan birçok divana eklenen kayıp manzumelerin tespitinde ve şairlerle ilgili mevcut bilgilerin güncellenmesinde mecmuaların payı kuşkusuz çok büyüktür. Ayrıca divan şairleri hakkında bilgi edinmek amacıyla başvuru yapılan tezkirelerin zaman zaman öznel ifadelerle ve abartılı övgülere yer vermeleri, saha araştırmacılarını yanıltabilmektedir. Dolayısıyla mecmualardan edinilen bazı bilgiler ışığında şairlerle ilgili objektif beyanatlara ulaşılabilir.

Mecmualara sadece birinci sınıf şairlerin şiirlerine yer veren kaynaklar gözüyle bakmamak gerekir. Zira mecmualarda adını şiir dünyasında duyuramamış

veya meşhur sanatçıların gölgesinde kalmış birçok şairin manzumelerine rastlamak da her zaman için imkan dâhilindedir. Bunun yanında mürettibinden kaynaklanan çeşitli hataların bulunabileceği mecmuaların yüzde yüz güvenilir kaynaklar olmadığını da belirtmek lazımdır. Ancak mecmualarda yer alan şiirlerin, atfedildikleri şairlere ait olup olmadığı her ne kadar şüpheyle yaklaşılması gereken bir husus olsa da bu malzemenin bir şekilde ilim âlemine kazandırılması icap etmektedir. M. Fatih Köksal (2013: 326-327)'ın da ifade ettiği üzere mecmualara, buradaki kayıtlara güvenmekten başka çaremiz yoktur. Zira mecmualara hep şüpheyle baktığımız takdirde diğer yazmalara, söz gelimi divan nüshalarına da aynı kuşkuyla yaklaşmaktan bizi ne alıkoyacaktır? Dolayısıyla son yıllarda pek çok akademik çalışmaya konu olan mecmuaların, şairlerle ilgili yeni verilerin elde edilmesine yardımcı olduğunu ve edebiyat tarihinin şekillenmesine ciddi katkılar sağladığını göz ardı edemeyiz. Bu şiir mecmualarından biri de İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Yazmaları, Manzum 648 numarada kayıtlıdır. İşte bu çalışmada söz konusu şiir mecmuasından hareketle XVII. yüzyıl divan şairi Haylî'nin daha önce yayımlanmadığını tespit ettiğimiz üç gazeline yer verilecektir.

Haylî Ahmed Çelebi'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği¹

Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmayan Haylî'nin asıl adı Ahmed'dir. Bursa'da doğan şair, sipahi zümresinden Kejdehân İbrahim Bey'in oğludur. *Eslâf*'ta babasının adının Kejdehân Ahmed Bey olduğu kayıtlıdır (Aydemir ve Özer, 2019: 114). Ancak Mehmet Nâil Tuman bu bilginin yanlış olduğu görüşündedir (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 263). Haylî, Bursalı Âsımî Mehmed Efendi'den gerekli ilimleri tahsil ettikten sonra babası gibi sipahi oldu. Gözünün biri sakat idi. Söylentiye göre şair, 1025/1616-17 yılında Bursa kahvehanelerinden birinde Saçaklıoğlu adında bir meddahın Bedî' ve Kâsım kıssasını anlattığı sırada Bedî'i mübalağalı bir şekilde methetmesine karşı çıktı. Bunun üzerine meddah, sakat olan gözünü alay etmeye kalkışınca Haylî gazaba gelerek meddahı bıçaklayıp öldürdü ve hapishaneye girdi. XV. yüzyılın önde gelen şairlerinden Ahmed Paşa'nın *Kerem Kasidesi*'nin "*Tutalum iki elüm kanda imiş kanı kerem*" mısraını tazmin ve tahmis ederek² Kadı Râzî Efendi'ye takdim etti ve kadı'nın çeşitli girişimleri neticesinde hapisten kurtuldu. Bu olayın ardından İstanbul'a giderek bazı devlet

¹ Haylî'nin hayatı ve edebî kişiliği için şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Abdülkadiroğlu, 1999: 75-77; Akbayar, 1996: 659-660; Altun, 1997: 29; Atlansoy, 1998: 244-247; Aydemir ve Özer, 2019: 114-117; Çapan, 2005: 178-179; Donuk, 2016: 682-686; İpekten vd. 1988: 199; Kaplan, 2013a; Kaplan, 2013b; Karatay, 1961: 142; Kayabaşı, 1997: 292; Kurnaz ve Tatçı, 2001: 263-264; Özcan, 1989: 90-91; Taştan, 2017: 746-755; Yavuz ve Özen, 1972: 172; Yılmaz, 2001: 121-123; Zavotçu, 2009: 174-175; Haylî-i Kırkkilisevî, *Divan*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat 164.

² Bu şiirin ilk bendi şu şekildedir:

Diñle aĥvâlumi ey pād-şeh-i milk-i himem
Hâlûme kıl nazar ey dâfi'-i endüh u elem
Demidür baña 'adü itmek için cevri ü sitem
Elümi kanda çıkarursa 'aceb mi her dem
Tutalum iki elüm kanda imiş kanı kerem

büyüklerinin yardımıyla sipahi katibi oldu. 1040/1630-31 yılında Hüsrev Paşa ile Bağdat muhasarasına katılan Haylî, sefer yolculuğu sırasında yazdığı altmış yedi beyitlik na't-ı şerifin sonlarında yer alan,

Duymaya cân-ı za'îfüm sekerât-ı mevti

Olmayam nüş idicek cām-ı memâtı sekrân

beytinin mazmunu üzere şehir kuşatılırken şehit düştü ve İmam-ı Azam Ebu Hanife hazretlerinin türbesi civarına defnedildi. Şairin vefatına Cevrî Çelebi aşağıdaki manzume ile tarih düşürmüştür:

Olup leb-teşne Haylî Kerbelâda hün-ı a'dāya

Şehâdet şerbetin nüş eyleyüp kām-ı dilin buldı

Bu mâtemgâh-ı fânîden güzâr itdükde târîhin

Didi hâtif *beķāya göçdi Haylî menzilin buldı*³

Rıza (Zavotçu, 2009: 175) ve Mucîb (Altun, 1997: 29) tezkirelerinde Haylî'nin 1041/1631-32 yılında öldüğü kayıtlıdır.

Hakkında bilgi veren kaynaklara göre konuşması düzgün, bilgili, şakacı, güler yüzlü, çalışkan ve cesur bir kişiliğe sahip olan Haylî, şiir yazma kabiliyeti yüksek, özellikle gazel nazım şeklinde başarılı bir sanatçıdır. Birinci sınıf divan şairleri arasında anılmasa da manzumeleri temiz, edebî sanatların şiire tatbik edilmesinde mahir, mazmun bulmada usta ve selis bir ifadeye sahiptir. Fesahat ve belagati çok iyi bilen Haylî, beğenilen nüktelerinin yanında akıcı edası, şiir tarzı ve etkileyici üslubu ile yaşadığı dönemde adından sıkça söz ettirmeyi başarmıştır. Yine hakkında bilgi veren bazı kaynaklarda (*Güldeste-i Riyâz-ı İrfân, Vekâyiü'l-Fudalâ, Sicill-i Osmanî, Eslâf, Osmanlı Müellifleri*) mürettep *Divan* sahibi olduğu kayıtlıdır. Ancak bu eser henüz ele geçmiş değildir. Dolayısıyla söz konusu divanın tek nüshasının Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat 164 numarada yer aldığını belirten Karatay (1961: 142)'ın ve muhtemelen bu bilgiyi ondan aktaran Kaplan (2013a)'ın ifadeleri doğru değildir. Zira belirtilen arşiv numarasında kayıtlı olan divanın birçok sayfasında yer alan "*Haylî-i Kırkkilisevi*" ibaresinden bu eserin aynı yüzyıl şairi Kırklarelili Haylî (ö. 1098/1686-87)'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Müsvedde haldeki divan, müellif hattı olup toplam 73 varaktan müteşekkildir. 323 gazel, 94 kıt'a, 19 tarih manzumesi, 8 tahmis, 2 müseddes, 1 sûriyye, 1 nevrüziyye, 3 'ıydiyye, 1 terci'-bend, 1 kaside (na't), 4 rubai, 2 nazm, 32 müfred, 11 matla' ve 3 makta'ın yer aldığı eser, gayr-ı mürettep olup farklı şairlere ait şiirler ve mensur parçalar da ihtiva etmektedir. 195x130 mm. ölçülerindeki divanın 58^b varağında kimyâ-yı atıka dair Arapça bir makale ile ilaç reçeteleri ve 70^b varağında Hemdemî'nin *Târîh-i Âl-i Osmân* mesnevisi bulunmaktadır.⁴

³ بقایه کوچدی خیلی منزلن بولدی (H. 1040/M. 1630-31)

⁴ Kırkkilisel Haylî Divanı hakkında daha detaylı bilgi için bk. Karatay, 1961: 142; Taştan, 2017: 746-755.

Bursalı Haylî'nin Yayınlanmamış Gazelleri

Haylî'nin yayınlanmamış gazellerinin bulunduğu şiir mecmuası, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Yazmaları Manzum 648⁵ numarada kayıtlıdır. Mecmua; Bâkî, Fuzûlî, Derzizâde Ulvî, Muhibbî, Gelibolulu Mustafa Âlî, Rûhî, Rahmî, Derviş Paşa, Şem'î, Neşâtî, Şeyhülislâm Bahâyî, Nâ'ilî, Râsih, Sabrî, Yümnî, Nâbî, Sadrazam Râmî Paşa, Vecdî, Kelîm-i Eyyûbî, Râgıb, Riyâzî, Vâsık, Veysî, Fasîh, Nazîm, Mantıkî, Nahîfî... gibi daha çok XVI ve XVII. yüzyıl divan şairlerinin şiirlerini içermektedir. 117 varaktan oluşan mecmua, bir divanın gazeliyyât bölümü gibi alfabetik düzene göre tertip edilmiş olup nazire birçok şiir de ihtiva etmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere şiir mecmualarının yüzde yüz güvenilir kaynaklar olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Dolayısıyla çalışmamıza konu olan gazellerin XVII. yüzyıl divan şairi Haylî'ye ait olup olmadığı ispat gerektiren bir husustur. Ayrıca tespitlerimize göre edebiyatımızda Haylî mahlasını kullanan iki şairin mevcut olması, mürettibin bu kişileri birbirine karıştırmış olabileceğini akla getirmektedir. Çalışmamızın dışında kalan diğer Haylî de XVII. yüzyılda yaşamış olup Kırkkiliselî yani Kırklarelilidir. Aynı yüzyılda yaşayan her iki şairin asıl isminin Ahmed oluşu karışıklık ihtimalini kuvvetlendiren önemli bir ayrıntı olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla herhangi bir karışıklığa veya bilgi yanlışına mahal vermemek adına konumuzla ilgili akademik çalışmalar, şuaara tezkireleri, yayımlanmış mecmualar ve özellikle daha önce belirtilen arşiv numarasında yer alan Kırkkiliselî Haylî Divanı detaylı bir şekilde incelenmiş ve neticede bu şiirlerin Bursalı Haylî'ye ait olduğuna dair ciddi deliller elde edilmiştir. Aşağıda metinleri sunulan şiirlerle ilgili dipnotlarda da belirtildiği üzere, her üç gazelin bazı beyitlerinin, şair hakkında bilgi veren tezkirelerde (*Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, *Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idi'l-Eş'âr*, *Eslâf*, *Tuhfe-i Nâilî*) yer alması, ayrıca bahsi geçen diğer kaynaklarda bu manzumelerin Kırkkiliselî Haylî ya da başka bir şaire ait olduğuna dair herhangi bir kayda rastlanmaması kanaatimizce bu hususta zihinleri meşgul edebilecek soru işaretlerini ortadan kaldırmaya yetmektedir.

Aşağıdaki gazeller; tezkirelerde, Haylî'nin edebî kişiliğine dair yapılan değerlendirmeleri doğrular niteliktedir. Zira aruza ve edebî sanatlara olan hâkimiyeti Haylî'nin divan şiiri geleneğini çok iyi bildiğini göstermektedir. Bunun yanında kullandığı orijinal mazmunlar, tasvir yeteneği, manzumelerindeki anlam ve hayal derinliği, zarif üslubu ve etkileyici şiir tekniğiyle hakkında bilgi veren tezkirecilerin övgüsünü hak ettiğini söyleyebiliriz. Haylî'nin adı geçen mecmuadan hareketle daha önce yayınlanmadığını tespit ettiğimiz üç gazeli şu şekildedir:

⁵ Mecmua tarafımızdan yayıma hazırlanmaktadır.

-1-⁶**Haylî***Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün*

- 1 Gark eyledi hûn-âb-ı sirişküm teni cānā
Şimdengerü sen kande bulursın beni cānā⁷
- 2 Bî-cān olayum hançer-i hûn-rîz-i müjeñle
Cānum gibi sevmezsem eger ben seni cānā⁸
- 3 Her hār u hasuñ saña eli irmeye dirseñ
Çek serv-i ser-efrāz gibi dāmeni cānā⁹
- 4 Kār itmedi hergiz dil-i sengīnūñe el-ħağ
Nerm eyler iken āhum odı āheni cānā¹⁰
- 5 Pervāneñ iken qadrini bil **Haylî**-i zāruñ
Mūmlar yağasın bulmayasın sen anı cānā¹¹

⁶ 34 Ae Mnzm 648 vr. 3a.

⁷ Ey sevgili! Kanlı göz yaşım, bedenimi gark eyledi. Şimdiden sonra sen beni nerede bulacaksın? / Bu beyit ayrıca İsmail Belig'in *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*'ında (bk. Abdülkadiroğlu, 1999: 76), Faik Reşad'ın *Eslâf*'ında (bk. Aydemir ve Özer, 2019: 116) ve Mehmet Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâili*'sinde (bk. Kurnaz ve Tatçı, 2001: 263) de yer almaktadır.

⁸ Ey sevgili! Eğer seni canım gibi sevmezsem, beni kirpiğinin kan dökücü hançeriyle öldür.

⁹ Ey sevgili! Her çer çöpün/her çalı çırpının sana ulaşmasını istemiyorsan başı yüksek servi misali eteğini çek.

¹⁰ Ey sevgili! Ahımın ateşi, demiri bile yumuşatacak güçteyken doğrusu senin taşlaşmış yüreğine asla kâr etmedi.

¹¹ Ey sevgili! Senin için ağlayıp inleyen, etrafında pervane gibi dönen Haylî'nin kıymetini bil. Sonra mum yakıp arasan da onu bulamazsın. / Bu beyit İsmail Belig'in *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*'ında (bk. Abdülkadiroğlu, 1999: 76) şu şekildedir:

Pervāneñ iken qadrini bil 'āşık-ı zāruñ
Mūmlar yağasın bulmayasın sen anı cānā

-2-¹²**Haylî***Fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün**(Fā ‘ilātün) (fa ‘lün)*

- 1 Gözlerüñ yer kıomadı göñlüm alup tevbîre
İki āhū bes imiş pâdişehüm bir şîre¹³
- 2 Çünkü la ‘lün kıodı dil zülfüne meyl itdi senün
Şerbet uşlatmaz o dîvāneyi çek zencîre¹⁴
- 3 Hüsni insānı ‘aķıl dā’iresinden kııkarur
Yoķsa çekmek ne idi ol perîyi teşhîre¹⁵
- 4 Görmedi Hāzret-i Yūsuf bu cemālî düşde
Hüsñüñ ey māh nice kıābil olur ta ‘bîre¹⁶

---

¹² 34 Ae Mnzm 648 vr. 111a.

¹³ Gönlümü alan gözlerin tevbire mahal bırakmadı. Ey padişahım! Meğer iki ceylan, bir aslanı dize getirmeye yetmiş. / Bu beyit Faik Reşād’ın *Eslâf*’ında (bk. Aydemir ve Özer, 2019: 117) şu şekildedir:

Gözlerüñ göñlüm alup yer kıomadı tevbîre

İki āhū yetişirmiş güzelüm bir şîre

Mustafa Safāyi Efendi’nin *Nuhbetü ‘l-Āsâr Min Fevâ ‘idi ‘l-Eş ‘âr*’ında (bk. Çapan, 2005: 178) ise şu şekildedir:

Gözlerüñ göñlüm alup yer kıomadı tevbîre

İki āhū pes imiş pâdişehüm bir şîre

¹⁴ (Ey sevgili!) Gönül senin dudağını bıraktı, saçına meyletti. (O yüzden) şerbetin uslandırmadığı o deliyi zincire vur.

¹⁵ Güzelliği insanın aklını başından alırken peri gibi alımlı olan o sevgiliyi elde etmek ne mümkün?

¹⁶ Ey ay yüzlü sevgili! Hz. Yusuf, cemalini düşünde bile görmemişken güzelliğini tabir etmek nasıl mümkün olsun? / Bu beyit ayrıca Faik Reşād’ın *Eslâf*’ında (bk. Aydemir ve Özer, 2019: 117) da yer almaktadır. Mustafa Safāyi Efendi’nin *Nuhbetü ‘l-Āsâr Min Fevâ ‘idi ‘l-Eş ‘âr*’ında (bk. Çapan, 2005: 179) ise şu şekildedir:

Görmedi Hāzret-i Yūsuf bu cemālî düşünde

Hüsñüñ ey māh nice kıābil olur taşvîre

- 5 Şanma ey **Haylî** çeker dîdesine kuhl-i siyâh
‘Âşık öldürmek için zâğ virür şemşîre¹⁷

-3-¹⁸

Velehü

Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

- 1 Habs itse ‘aceb mi anı dil maḥbes-i tende
Tîr-i sitemüñ aña neler kıldı geçende¹⁹
- 2 Çek perde-i zülfi siyehüñ yoḥsa ‘azîzüm
Çok Yūsuf-ı dil ḥabs olur ol çāh-ı zekānda²⁰
- 3 Güftār-ı lebüñdür senüñ ey naḥl-i dil-ārā
Dem-beste iden gınceleri şāh-ı çemende²¹
- 4 Şol deñlü elem geldi gidende o ṭabībüm
Raḥm eyledi ben ḥasteye āyende revende²²
- 5 Lāyık mı şehā gitmeye āgyār dilüñden
Hiç ḥatırına gelmeye **Haylî**-i figende²³

¹⁷ Ey Haylî! Sevgilinin, gözlerine siyah sürme çektiğini zannetme. O, âşıklarını öldürmek için kılıcını bilemektedir. / Bu beyit ayrıca Mustafa Safâyi Efendi’nin *Nuhbetü’l-Âsâr Min Fevâ’idi’l-Eş‘âr*’ında (bk. Çapan, 2005: 179) da yer almaktadır.

¹⁸ 34 Ae Mnz 648 vr. 11 la.

¹⁹ (Ey sevgili!) Sitem oklarınla yaraladığın gönlüm, bu okları beden hapisanesine hapsedse buna şaşılır mı? / Bu beyit Faik Reşâd’ın *Eslâf*’ında (bk. Aydemir ve Özer, 2019: 117) şu şekildedir:

Habs itse ‘aceb mi anı dil maḥbes-i tende
Tîr-i sitemüñ aña neler itdi geçende

²⁰ Ey sevgilim! Siyah saçının perdesini çek. Yoksa çok gönlün Yusuf’u, (kuyuyu andıran) o çene çukuruna düşüp haps olur.

²¹ Ey gönül süsleyen fidan! Çimenlikte gıncaların sesini soluğunu kesen senin dudağından çıkan tatlı sözlerdir.

²² (Dertlerime deva olan) doktorum/sevgilim gidince öyle büyük acılar çektim ki gelip geçen herkes halime acıyıp bana merhamet eyledi.

²³ Ey padişah/sevgili! Yabancıları dilinden düşürmemek/gönlünden söküp atmamak sana yakışıyor mu? Halbuki çaresiz Haylî, hiç hatırına bile gelmiyor.

Sonuç

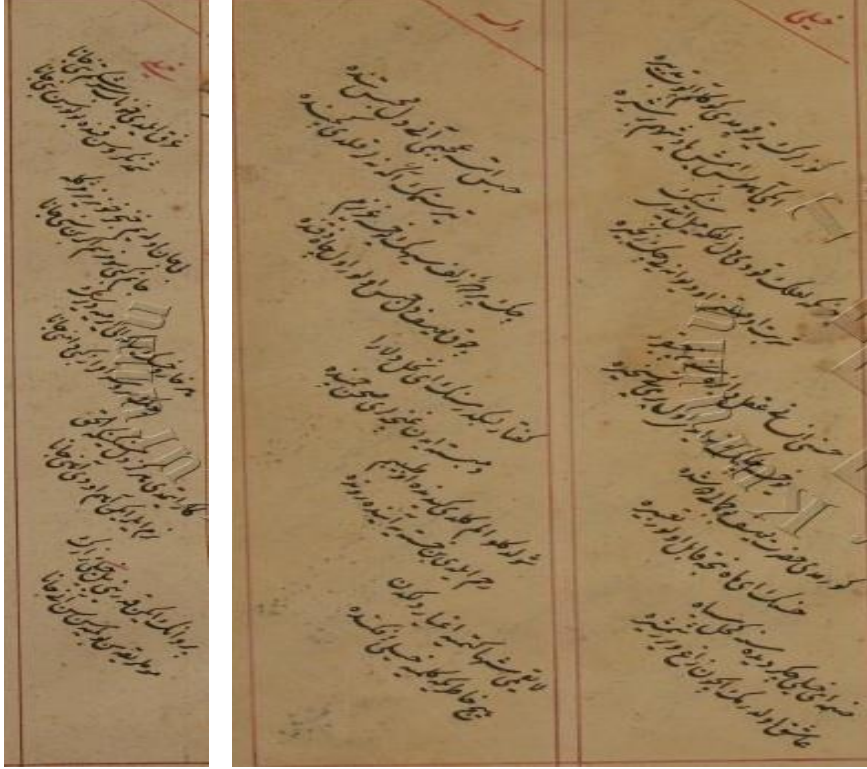
Bu çalışma şiir mecmualarının edebî değerini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Bilindiği üzere mecmualar, gerek derleyeninin gerekse yazıldıkları dönemin şiir zevkini yansıtmaları, bunun yanında divan sahibi olmadığı için daha önce ismi duyulmamış birçok sanatçıyı veya meşhur şairlerin çeşitli sebeplerle divanlarına almadıkları birçok manzumeyi barındırmaları açısından çok kıymetli kültür hazinelerimizdir. Bu durum şiir mecmualarının daha dikkatli incelenmesi ve bu eserler hakkında daha titiz akademik çalışmaların yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu düşünceden hareketle çalışmamıza konu olan İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi Yazmaları Manzum 648 numarada kayıtlı şiir mecmuası taranmış ve bu mecmua sayesinde daha önce hakkında herhangi bir akademik çalışmaya rastlamadığımız Haylî mahlaslı bir şairin yayımlanmamış şiirlerine ulaşılmıştır. Şairin bazı kaynaklarda bahsi geçen mürettep *Divan*'ının henüz ele geçmemiş olması, edebî kişiliğini daha detaylı şekilde yorumlamamıza imkan vermese de çalışmamızda sunduğumuz mevcut manzumeler, Haylî'nin önemli bir şair olduğuna ve yüzyılın önde gelen şairlerinden hiç de geri kalmadığına işaret etmektedir. Zira birinci sınıf şair olarak anılmasa da gerek şiir tekniği gerekse âşıkâne gazelleri ve kullandığı orijinal mazmunlar açısından Haylî'nin divan şiiri geleneğine hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma ile tanıtılan üç gazelin bir mecmuada yer alması, bu şiirlerin XVII. yüzyıl divan şairi Haylî'ye ait olduğuna dair düşüncemizi her ne kadar sorgulanabilir kılsa da bahsi geçen her üç manzumeden bazı beyitlerin şair hakkında bilgi veren birtakım tezkirelerde mevcut olması, ayrıca bu üç gazelin, literatürde yanlışlıkla Bursalı Haylî'ye ait olduğu belirtilen fakat Kırkkiliselî Haylî tarafından kaleme alındığı anlaşılan divanda ve ilgili kaynaklarda bulunmaması bu konudaki şüpheleri ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın benzer araştırmalara kaynaklık edeceği kanaatini taşımakla beraber, edebiyatımıza bir şair daha kazandırdığımızı ve kayıp şairler halkasının birini daha tamamladığımızı düşünüyoruz.

Kaynakça

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim. (1999), *İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Akbayar, Nuri. (1996), *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, C 2*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Altun, Kudret. (1997), *Tezkire-i Mucîb, İnceleme-Tenkidli Metin-Dizin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Atlansoy, Kadir. (1998), *Bursa Şairleri, Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*, Asa Kitabevi, Bursa.
- Aydemir, Emrah, Özer, Fatih. (e-kitap) (2019), *Faik Reşâd, Eslâf*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564,eslafpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).

- Çapan, Pervin. (2005), *Mustafa Safâyi Efendi, Tezkire-i Safâyi (Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Donuk, Suat. (2016), *Türk Edebiyatında Vefeyâtnâme ve İsmail Belîğ'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'ı*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Haylî-i Kırkkilisevî, *Divan*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat 164.
- İpekten Haluk, İsen Mustafa, Toparlı Recep, Okçu Naci, Karabey Turgut (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kaplan, Yunus. (2013a), “Haylî, Ahmed Çelebi” (Bursalı), *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (TEİS). <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1252> (Erişim Tarihi: 27.09.2019).
- Kaplan, Yunus. (2013b), “Haylî, Ahmed Çelebi” (Kırkkiliselî), *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (TEİS). <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1146> (Erişim Tarihi: 19.11.2019).
- Karatay, Fehmi Edhem. (1961), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, C 2, Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, İstanbul.
- Kayabaşı, Bekir. (1997), *Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Köksal, M. Fatih. (2013), “Bâkî'nin Bilinmeyen Veda Gazeli ve Divânında Bulunmayan Bazı Şiirleri”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C 10, s. 319-330.
- Kurnaz, Cemal, Tatçı, Mustafa. (2001), *Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî-Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*, C 1, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- Özcan, Abdülkadir. (1989), *Şeyhî Mehmed Efendi, Vekayii'l-Fudalâ*, C 1, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Taştan, Erdoğan. (2017), “17. Yüzyıl Şairi Hayli Çelebi ve Divanı”, *Al-Farabi 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiriler Kitabı*, s. 746-755, Gaziantep.
- Yavuz, A. Fikri, Özen, İsmail. (1972), *Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri*, C 2, Meral Yayınevi, İstanbul.
- Yılmaz, Kâşif. (2001), *Güftî ve Teşrifâtü'ş-Şu'arâsı*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Zavotçu, Gencay. (2009), *Rıza Tezkiresi (İnceleme-Metin)*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul.

EKLER

Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Yazmaları Manzum 648, vr. 3a ve vr. 111a.